

STROKOVNO SPOROČANJE Z VIDIKA RAZUMLJIVOSTI¹

Teorija razumljivosti v jeziku, predvsem v strokovni komunikaciji, je nova razvijajoča se podzrst nemškega uporabnega jezikoslovja, ki opozarja na pomembnost upoštevanja bralčevega predznanja pri tvorjenju besedil. Članek slovenskemu bralstvu predstavlja manj znane pristope k razumljivosti v jeziku, ki jo ločujemo od razumevanja. Ti pristopi so vrednotenje berljivosti besedila, upoštevanje bralčevih predispozicij pri tvorjenju besedila in modeli za optimizacijo besedila oziroma bralcu prijazno/razumljivo pisanje.

razumljivost, razumevanje, strokovno sporočanje, metode merljivosti razumljivosti, optimizacija besedila

The theory of language comprehensibility/readability, especially in professional communication, is a developing new subdiscipline in German applied linguistics. It emphasizes the importance of considering the reader's pre-knowledge in the process of text production. The article presents to the Slovene audience less well-known approaches towards comprehensibility/readability, which is clearly distinguished from comprehension, starting with the evaluation of text readability, the consideration reader predispositions in the process of text production and models of text optimization.

comprehensibility/readability, comprehension, professional communication, methods of measuring text comprehensibility, text optimization

1 Uvod

Industrializacija, globalizacija in modernizacija družbenih procesov od človeka zahtevajo hitro prilagajanje, med drugim tudi pri bralni sposobnosti in pismenosti. Ker je človek del družbe in kot tak ne more obstajati zunaj nje, (polnoletni) državljani pogosto naletimo na težave v sporazumevanju z oblastjo, ko smo v vlogi laika in prejemnika sporočila,² na drugi strani pa je strokovnjak v vlogi ponudnika storitev in tvorca sporočila, na primer pri sporazumevanju z državnimi organi.

¹Članek temelji na magistrskem delu *Verständlichkeit in der Fachkommunikation. Eine Analyse am Beispiel deutscher und slowenischer Verwaltungsschreiben. Razumljivost v strokovni komunikaciji na primeru nemških in slovenskih uradovanih dopisov*, Ljubljana: Filozofska fakulteta 2004, mentor: red. prof. dr. Stojan Bračič, somentorica: izr. prof. dr. Monika Kalin Golob.

²Zavestno uporabljam pojem *prejemnik* in ne *naslovnik*, saj je za slednjega značilno, da je sporočilo namenjeno prav njemu, medtem ko je prejemnik sporočil lahko naključna oseba.

Težave pri razumevanju besedila lahko pripisujemo različnim dejavnikom, z vidika besedilne razumljivosti pa za nerazumevanje besedila pogosto krivimo značilnosti strokovnega pisanja.³ O strokovnih besedilih prevladuje laično mnenje, da so manj razumljiva, zahtevna in v razumljivosti dostopna le ožjemu krogu ljudi, torej le tistim, ki se spoznajo na določeno strokovno področje – strokovnjakom. Tako se v vlogi stranke na primer pogosto jezimo nad drobnim tiskom v zavarovalniških ali kreditnih pogodbah, ki nam zaradi tipografije črk⁴ in vsebinske strokovnosti povzročata težave pri razumevanju besedila. Treba pa je ugotoviti, koga lahko oziroma kdaj se lahko opredelimo za laika oziroma za nestrokovnjaka. Sta to gospodinja ali klepar, ki morda zaradi pomanjkljivega predznanja nista dovolj dobro strokovno podkovanata na določenem strokovnem področju? Ima lahko tudi visokošolsko izobražen zdravnik težave z razumevanjem kupoprodajne pogodbe? S pomočjo razlikovanja med pojmom razumevanje in razumljivost bomo našli odgovor na to vprašanje.

V prispevku želim predstaviti problem razumljivosti v jeziku, ki mu nemško jezikoslovje v zadnjih dvajsetih letih posveča vedno večjo pozornost. Ker v širšem slovenskem jezikoslovnem prostoru ni bilo zaslediti poglobljene razprave o *razumevanju* ali *razumljivosti* v jeziku, želim slovenskemu občinstvu predstaviti kratek razvoj in značilnosti te podzvrsti uporabnega jezikoslovja ter se tako navezati na razprave o funkcionalni pismenosti in razumljivosti v pravnem jeziku, s katerimi smo se tudi v slovenskem jezikoslovju – morda doslej manj opazno – že dotaknili vprašanja razumljivosti.

2 O besedilni razumljivosti

Problematika razumljivosti je v nemščini kompleksen problem, nikakor pa ne nov, kar dokazujejo medicinska besedila, v katerih so že, kot navaja Becker (2001: 199), v 18. in 19. stoletju svoje opise opremili s pridevniki, kot so *nazoren*, *natančen*, *preprost*, *oprijemljiv* ali *jasen*. Kljub vsemu pa je razumljivost v strokovnih besedilih pogosto razumljena kot pričakovani jezikovno-stilni element.

V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so se v nemškem jezikoslovju odprle intenzivne razprave o dostopnosti strokovnih besedil za »navadnega« državljana. Tudi zaradi naraščajočih javnih zahtev po razumljivem jeziku, ki so bile posledica trenj v sporočanju med tvorci in prejemniki besedil, se nemško kognitivno jezikoslovje v zadnjih petnajstih letih intenzivneje ukvarja z vprašanji o stopnji razumljivosti v strokovnem sporočanju, metodah merljivosti razumljivosti in tako imenovani optimizaciji besedila oziroma bralcu prijaznem/razumljivem pisanju. S

³ Sem štejem skladenjske, besedotvorne in besedilne značilnosti ter strokovno izrazje.

⁴ Erjavec (1998: 97) govori v zvezi s tipografijo v novinarstvu o *berljivosti* (nem. Lesbarkeit). V nemščini pa z vidika tvorjenja besedil razlikujemo pojma *Lesbarkeit* (slov. berljivost) in *Leserlichkeit* (slov. čitljivost oziroma angl. legibility). Groeben (1982) pravi, da predstavlja čitljivost besedila (nem. Leserlichkeit) predstojno berljivosti oziroma začetek berljivostnih formul.

tem povezano pa je tudi pomembno razlikovanje med pojmom razumevanje in razumljivost besedil.

Družbeno-politični dogodki v nemški zgodovini so v različnih časovnih obdobjih vplivali na razvoj jezika, tudi uradovalega. Ker je bil ta pretirano zapleten in nerazumljiv, so različni nemški avtorji⁵ že proti koncu 19. stoletja opozarjali na potrebne izboljšave v nemškem uradovalnem stilu.

Razloge za naraščajoče zanimanje in aktualnost problematike jezikovne razumljivosti je treba iskati tudi v procesih demokratizacije in naraščajoči ozaveščenosti državljanov, ki so se začeli upirati samoumevni predanosti državi, saj pomeni pravica do enakosti pred zakonom tudi pravico do soodločanja, kar S. Jahr (1996: 5) zelo lepo ponazarja v naslednjem stavku: »Če želi polnoletni državljan enakovredno soodločati o tem, ali bo zgrajeno odlagališče odpadkov oziroma ali je razpršena uporaba insekticidov lahko nevarna, mora razpolagati s potrebnim znanjem o tem.«⁶

V slovenskem jezikoslovju na pojma razumevanje in razumljivost največkrat naletimo v povezavi z eno od sposobnosti govornega in pisnega izražanja, a se je v preteklosti več pisalo o *nerazumljivosti* kot o razumljivosti jezika. Kot piše M. Kalin Golob (2001: 15), so se o nerazumljivosti v slovenskem jeziku razpisali t. i. jezikovni ljubitelji, ki slovenskemu uradovalnemu jeziku očitajo, »da so uradni dopisi polni napak, čudnih fraz in nerazumljivih besednih zvez«. Toporišič (2000: 29) pravi o slovenskem uradovalnem jeziku: »Ta jezik [= poslovni jezik gospodarske in politične uprave] je pri nas, žal, neredko nejasen in brez potrebe preveč zapleten, tako da včasih otežuje razumevanje.«

Nekoliko več razprav o razumljivosti v slovenskem jeziku najdemo v povezavi s pravnim jezikom. Že v osemdesetih letih preteklega stoletja je Tomo Korošec v delu *Jezik sodnih odločb* (1981) izrazil zahtevo po razumljivejšem pravnem jeziku.⁷ Seveda ob tem ne gre prezreti, da so togost, težavnost in birokratski stil značilnosti nemškega in slovenskega pravnega jezika, v katerem so vidne sledi vpliva nemščine; poudariti pa velja, da poenostavitev pravnega jezika ne pomeni nujno izgube enopomenskosti izražanja.

3 Razumevanje in razumljivost jezika

Čeprav izraza *razumevanje besedila* (nem. Textverstehen) in *besedilna razumljivost* (nem. Textverständlichkeit) sistematično in zgodovinsko zajemata področje teorije razumljivosti (Biere 1991: 1), pa menim, da sta pojma *razumevanje* in *razumljivost* širša od besednih zvez *razumevanje besedil* in *besedilna razumljivost*, prav tako je pomembno ločevati med pojmom *razumevanje* (nem. Verstehen) in

⁵ Prim. Günther 1898, Zapf 1943, Esser 1955.

⁶ Ob nemškem uradovalnem jeziku se s problematiko razumevanja in razumljivosti ukvarjajo tudi v zvezi s sporazumevanjem med zdravnikom in bolnikom.

⁷ Pred njim pa tudi že J. Toporišič (Slovenščina sodb 2, *Bilten Slovenskega sodniškega društva*, marec 1973, 47–50).

razumljivost (nem. *Verständlichkeit*), saj prvi poudarja bralčev, drugi pa vidik besedila.

Besedo *razumevanje* oziroma glagol *razumeti* lahko uporabljamo zelo različno, na primer v pomenu *razumeti koga/kaj*. »Le s težavo ga razume, ker jeclja,« ali »Učenci snovi kljub razlagi niso razumeli.« Besedno zvezo *razumeti se na kaj* pa najdemo tudi v pomenu *nekaj dobro znati, obvladati* oziroma *imeti dobro znanje na določenem področju*, na primer »Razume se tudi na biologijo.« V nemškem in slovenskem jeziku najdemo rabo glagola s pomenom slušnega razumevanja, razumevanja vsebine oziroma ponotranjenja določene situacije in v nemščini še s pomenom *imeti sposobnost za delo z ljudmi*, kot ga vidimo v naslednjem primeru »Der versteht's mit Leuten umzugehen.«⁸ Vsekakor pa je pomembna ugotovitev, da govorimo o *razumevanju* z vidika prejemnika sporočila (recipienta), pri čemer tu upoštevamo ne le kognitivni vidik, pač pa tudi komunikacijskega.

V primerjavi s pojmom *razumevanje* pa je v mnogih delih težje najti razlage ali definicije pojma *razumljivost*. Mnogi avtorji poudarjajo, da je *razumljivost* v nemškem jezikoslovju razumljena različno:

1. vsebinska ali pojmovna zahtevnost besedila,
2. jezikovna zahtevnost besedila,
3. kakovost stila,
4. berljivost in čitljivost tiska,

5. usmerjenost k bralcu oziroma dostopnost besedila za bralca. (Bamberger, Vanecek 1984: 16.)

Ballod (2001: 42) poudarja, da zajema »razumljivost najmanj jezikovno in psihološko razsežnost«, ki temeljita, kot poudarja Deppert (2001: 12), na interakciji med značilnostmi bralca (predznanje) in značilnostmi besedila (razumljivost/kohherentnost). *Razumljivost* zato v različnih delih (Motamedi 1995, Ballod 2001, Deppert 2001) razlagajo z jezikovnimi in vsebinskimi besedilnimi značilnostmi, ki jih tudi najdemo v konceptu razumljivosti avtorjev Langerja, Schulza von Thuna in Tauscha (1993). Deppert (2001: 12) nadalje poudarja, da imajo prejemnikove predispozicije in njegovo predznanje ključno vlogo pri razumevanju besedila. Predlaga naslednjo definicijo razumljivosti:

Razumljivost v jeziku je raven, na kateri se je uspel tvorec besedila ali govorec približati a) ravni strokovnega predznanja prejemnika, b) se mu prilagoditi in c) doseči novo raven, na kateri se lahko v vsakem trenutku brez težav navezuje na prejemnikovo predznanje. (Deppert 2001: 9.)

Razumljivost je torej stopnja razumevanja besedila, na katero lahko bralec različno vpliva s svojimi predispozicijami in predznanjem.

⁸ Slov. »Zna ravnati z ljudmi.«

4 Metode raziskovanja procesov razumevanja

Z vprašanjem razumljivosti se je v smislu berljivosti besedila (nem. Lesbarkeit, angl. Readability) najprej ukvarjala psihologija. V začetku dvajsetih let preteklega stoletja so ameriški psihologi merili razumljivost besedil s pomočjo t. i. *berljivostnih formul* (nem. Lesbarkeitsformeln). Poskusili so ugotoviti kvalitativno raven razumljivosti v besedilih in jih delili na *manj* oziroma *nezahtevna* do *bolj* oziroma *zahtevna* besedila. Poudarek je bil predvsem na razumljivosti besedila, medtem ko vloge bralca in njegovega procesa razumevanja besedila oziroma njegovega predznanja niso prepoznali kot pomembne dejavnike pri določanju razumljivosti.

Berljivostne formule so tako sprva privedle do zaključka, da se razumljivost besedila povečuje, čim splošnejše oziroma preprostejše izraze izberemo, krajše stavke tvorimo in tematiko pregledneje členimo, v nasprotju z besedili, v katerih uporabljamo strokovno izrazje, tvorimo daljše stavke in je problematika manj pregledno predstavljena, je nejasna in nasprotujoča si. Dejansko pa so berljivostne formule ugotavljale le presežke in diferenciacijo v besedilu ter upoštevale izključno le površinske značilnosti besedila. Proti koncu šestdesetih let preteklega stoletja se je pozornost nemškega jezikoslovja za berljivostne formule kot metodo merjenja razumljivosti nekoliko zmanjšala, čeprav veljajo danes za predhodnice na področju teorije razumljivosti in jih pisci besedil še dandanes radi upoštevaajo pri pripravi navodil za uporabo ali testov za bralno razumevanje.

V sedemdesetih letih so se raziskave usmerile na spoznavno področje in poudarile pomen medsebojnega vplivanja med bralcem in besedilom. Pomembnejši poskus v tej smeri je bil t. i. hamburški razumljivostni koncept psihologov Langerja, Schulza von Thuna in Tauscha v knjigi *Razumljivo izražanje*,⁹ ki je izšla leta 1981. Na podlagi empirično-induktivnega razvrstitvenega postopka so ugotavljali značilnosti, ki so skupne razumljivemu besedilu. Te značilnosti so poimenovali *razumljivostniki*¹⁰ (nem. Verständlichmacher). Cilj *hamburškega razumljivostnega koncepta* ni bil ocenjevati razumljivost oziroma zahtevnost besedila, pač pa usmeriti pisca besedila v razumljivejše pisanje. T. i. *razumljivostnike* oziroma pojmovne pare razumljivosti lahko v besedilu spoznamo na podlagi štirih dimenzij, te so:

1. *preprostost* kot nasprotje *zapletenosti*;
2. *preglednost* kot nasprotje *nepreglednosti* oziroma *nepovezanosti*;
3. *kratkost* in *jedrnatost* kot nasprotje *dolgoveznosti*;
4. *dodatna stimulacija* v nasprotju z *odsotno stimulacijo*.

Ob pravkar predstavljenem se seveda postavlja vprašanje, ali je razvrščanje besedil v razumljiva in nerazumljiva res tako preprosto. Če pogledamo kriterije razumljivosti hamburških psihologov, se zdi, da so besedila razumljiva le, kadar so

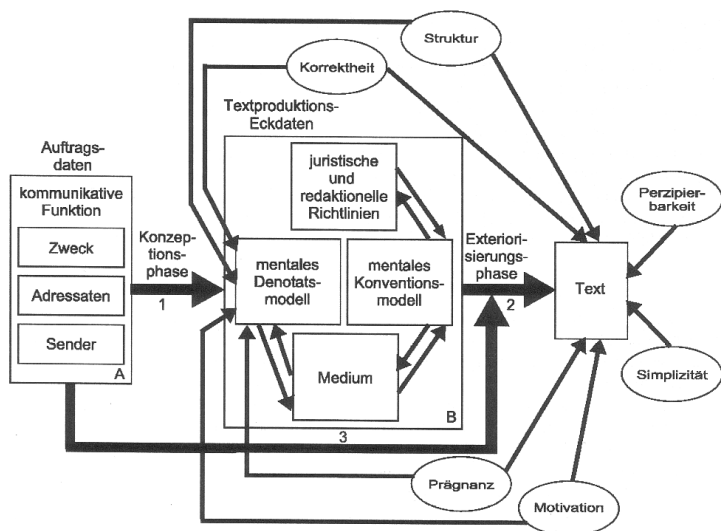
⁹ Nem. Sich verständlich ausdrücken.

¹⁰ Za nemški pojem *Verständlichmacher* uvajam po posvetu z izr. prof. dr. Kalin Golob slovenski izraz *razumljivostnik*.

splošnopogovorne zvrsti, in manj razumljiva vsa strokovna besedila. Kljub mnogim očitkom, da so hamburški psihologi uporabljali dihotomije, ki vedno ne ločujejo dveh nasprotujočih si polov in s tem pri evalvacijah o razumljivosti anketirancem dopuščajo subjektivno tolmačenje dihotomij, pa je njihov prispevek k teoriji razumljivosti in izboljšanju pisanja besedil nezanemarljiv.

Pomemben prispevek na področju berljivosti in besedilne razumljivosti je tudi knjiga *Psihologija bralca: razumevanje besedila – besedilna razumljivost*¹¹ (1982) nemškega psihologa Norberta Groebna, ki predstavlja problematiko s teoretičnim deduktivnim pristopom. V primerjavi s *hamburškim razumljivostnim konceptom* je bralec oziroma prejemnik sporočila po Groebnu aktiven na spoznavnem področju, pri čemer se opira na Ausubla (subsumiranje) in Berlyna (konceptualni spor, ki sproži radovednost). Hamburški psihologi prejemniku sporočila pripisujejo manjšo vlogo.

Nemška jezikoslovka Susanne Göpferich (2001: 121 in sl.) se je posvetila izdelavi razumljivostnega modela, znanega tudi pod imenom karlsruhski koncept, v katerem predvsem poudarja nanašajski (referenčni) okvir, ki manjka pri prvih dveh omenjenih razumljivostnih konceptih, saj so poleg besedilu lastnih značilnosti pomembni tudi podatki naročnika¹² besedila in druge vrednosti, ki besedilo ključno sooblikujejo. Referenčni okvir omogoča preglednost pomembnih dejavnikov v besedilu, to so *pošiljatelj, prejemnik in kanal*. Prim. naslednji model:

Referenčni okvir in dimenzije razumljivostnega modela po Susanne Göpferich¹³

¹¹ Nem. *Leserpsychologie: Textverständnis – Textverständlichkeit*.

¹² Tudi naročnik besedila ima ključno vlogo pri oblikovanju besedila. Odvisno od tega, ali nastopa kot posameznik oziroma predstavnik društva, institucije, podjetja, lahko v besedilu pride do izraza njegovo socialno razmerje do prejemnika sporočila.

¹³ Za razumevanje nemških izrazov primerjaj glosar besed ob koncu članka.

S. Göpferich poudarja, da sporočanje funkcija, ki jo sestavljajo naročnikovi podatki (to so smoter besedila, prejemniki in pošiljatelj), pomembno vplivajo na kakovost besedila.

Sporočanje funkcija med pisanjem besedila določa besedilne okvirne podatke in s tem tudi kodiranje besedila. Mentalni denotativni model, mentalni konvencijski model, medij in pravne ter uredniške smernice predstavljajo besedilne okvirne podatke.

Naročnikovi podatki in besedilni okvirni podatki določajo v medsebojni soodvisnosti nanašanje (referenčni) okvir za pisanje in hkrati tudi za ocenjevanje besedila. Zunaj tega okvira pa so dimenzije razumljivosti. S. Göpferich predlaga dimenzije, ki se sicer opirajo na razumljivostnike hamburških psihologov in na Groebnove dimenzije razumljivosti, a je štirim dejavnikom razumljivosti dodala še dva in vseh šest pomensko opredelila natančneje, kot so to napravili njeni predhodniki. Razlikuje:

- jedrnatost,
- neoporečnost,
- motivacijo,
- zgradbo,
- preprostost,
- zaznavnost.

Razumljivostna dimenzija *jedrnatost* zahteva v besedilu največjo možno ekonomičnost mentalnih denotativnih modelov. To pomeni, da v besedilu ne smejo manjkati podatki, potrebni za razumevanje besedila, prav tako pa naj ti ne presegajo te ravni potrebnih podatkov. Pomembno vlogo v tej razumljivostni dimenziji ima tudi prejemnik sam s svojim predznanjem in terminološkim znanjem.

Razumljivostna dimenzija *neoporečnost* opozarja na to, da so besedila v praksi redkokdaj napisana brez napak. Pisec besedila namreč lahko na primer napačno oceni predznanje prejemnika, izhaja iz neustreznega mentalnega denotativnega ali konvencijskega modela, napačnega medija ali pa so v besedilu jezikovne napake. Pri neupoštevanju omejenih dejavnikov lahko na sporočanje ravni nastopijo težave v besedilni razumljivosti.

Razumljivostna dimenzija *motivacija* se v prvi vrsti nanaša na motivacijo, ki je besedilu lastna, manj pa na motivacijo bralca. Besedilna motivacija se v besedilnih vrstah razlikuje. Poljudnoznanstveni članek vsebuje večjo motivacijo od na primer navodil za uporabo določenega tehničnega pripomočka. Prav v takem primeru je naloga pisca besedila, da mu doda motivacijo in s tem poskrbi, da ostane prejemnik zainteresiran za besedilo. Ker se besedilna motivacija nanaša predvsem na mentalni denotativni model, S. Göpferich (2001: 130) za ponazoritev navaja primer zgibanke, ki z naslednjim besedilom oglašuje študij senzorske tehnike: »Če vaš oče svojega mercedesa zapelje v avtopralnico in je ta ne zapusti kot fiat Punto, potem se za to lahko med drugim zahvali senzorskim sistemom.«

Razumljivostna dimenzija *zgradba* se navezuje na notranjo zgradbo besedila. S. Göpferich (2001: 131) razlikuje *mikro* in *makro raven* besedilne zgradbe.

Razumljivostna dimenzija *preprostost* se navezuje izključno na kodiranje v besedilu. Preverja leksikalno (Je izbira izrazja primerna?), slovnično preprostost (Je skladnja primerna?), neposrednost v sporočanju, omejuje večpomenskost, ki bi morebiti nastopila na različnih ravneh.

Zadnja razumljivostna dimenzija *zaznavnost* se nanaša na oblikovne lastnosti besedila, na nejezikovne nosilce informacij in na tipografska sredstva, ki jih uporabljamo za stimuliranje čutil.

Kljub pomanjkljivostim predstavljenega razumljivostnega koncepta, ki so v tem, da se nanašajo predvsem na besedila s tehničnih področij, pa sta po mojem mnenju predvsem referenčni okvir in raznovrstnost dimenzij pomemben korak k prepoznavanju in upoštevanju različnih dejavnikov pri tvorjenju razumljivih besedil. Seveda se ob tem nemara postavlja vprašanje, ali so tvorci besedil – in tu lahko mirno govorimo o različnih pravnih, državnih in gospodarskih subjektih – vselej pripravljeni dopustiti razumljivost v jeziku, ne glede na dokazane pravice prejemnikov besedil do nje.

5 Sklep

Kot sem omenila že v uvodu, se vprašanja razumljivosti v slovenskem jeziku še nismo dotaknili na način, kot so se ga lotili nemški ali ameriški jezikoslovci. Ali to nemara pomeni, da ne vidimo potrebe po takih razpravah? Menim, da trenutni družbeni, gospodarski in politični tokovi in njihovi vplivi na našo državo od nas tudi v jezikovnem smislu zahtevajo prožnost in pripravljenost na prilagajanja. Pomemben prispevek na poti k jezikovni razumljivosti v slovenskih besedilih predstavljajo številne razprave slovenskih avtorjev o funkcionalni pismenosti, v katerih se avtorji poleg ugotavljanja trenutnega stanja dotikajo tudi vprašanja analize potreb pri uporabnikih določenega jezika stroke oziroma strokovnega sporočanja na splošno.

Slovensko jezikoslovje čakajo novi izzivi, ne le v sprejemanju novega, ampak tudi v dopolnjevanju starega, že znanega. Pri tem mislim predvsem na natančnejšo opredelitev področja strokovnih jezikov in strokovnega sporočanja. Ob razširitvi obstoječih ugotovitev s teh področij, bo tudi besedilna razumljivost kot podzvrst uporabnega jezikoslovja našla svoje mesto v slovenskem jezikovnem prostoru.

6 Glosar

nemško

Auftragsdaten

kommunikative Funktion

Zweck

Adressaten

slovensko

naročnikovi podatki

sporočajska funkcija

namen

naslovniki

Sender	pošiljatelj
Konzeptionsphase	čas zasnove
Textproduktionseckdaten	besedilni okvirni podatki
Mentales Denotatsmodell	mentalni denotativni model
Medium	medij
Mentales Konventionsmodell	mentalni konvencijski model
Juristische und redaktionelle Richtlinien	pravne in uredniške smernice
Exteriorisierungsphase	izstopno obdobje
Simplizität	preprostost
Perzipierbarkeit	zaznavnost
Korrektheit	neoporečnost
Struktur	zgradba
Prägnanz	jedrnatost
Motivation	motivacija
Text	besedilo

Literatura

- BALLOD, Matthias, 2001: *Verständliche Wissenschaft. Ein informationsdidaktischer Beitrag zur Verständlichkeitsforschung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag (Forum für Fachsprachenforschung 57).
- BAMBERGER, Richard, VANECEK, Erich, 1984: *Lesen-Verstehen-Lernen-Schreiben. Die Schwierigkeitsstufen von Texten in deutscher Sprache*. Wien: Jugend und Volk; Frankfurt/Main: Diesterweg.
- BECKER, Andrea, 2001: Populärwissenschaftliche Vermittlungstexte. Studien zur Geschichte und Gegenwart fachexterner Vermittlungsvarietät en. [Buchbesprechung]. *Internationale Zeitschrift für Fachsprachenforschung, -didaktik und Terminologie* 23/3–4. 199–200.
- DEPERT, Alex, 2001: *Verstehen und Verständlichkeit. Wissenschaftstexte und die Rolle themaspezifischen Vorwissens*. Wiesbaden: Deutscher Universitäts-Verlag.
- ERJAVEC, Karmen, 1998: Koraki do kakovostnega novinarskega prispevka. Ljubljana: Jutro.
- ESSER, Wilhelm Martin 1955: *Gutes Amtsdeutsch. Eigenart, Unarten, Erneuerung*. 2. posod. izd. Bad Heilbrunn: Verlag Julius Klinkhardt.
- GÖPFERICH, Susanne, 2001: Von Hamburg nach Karlsruhe: Ein kommunikationsorientierter Bezugsrahmen zur Bewertung der Verständlichkeit von Texten. *Internationale Zeitschrift für Fachsprachenforschung, -didaktik und Terminologie* 23/3–4. 117–138.
- GROEBEN, Norbert, 1982: *Leserpsychologie: Textverständnis – Textverständlichkeit*. Münster: Aschendorff.
- GÜNTHER, Ludwig, 1898: *Recht und Sprache. Ein Beitrag zum Thema vom Juristendeutsch*. Berlin: Carl Heymanns Verlag.
- JAHR, Silke, 1996: *Das Verstehen von Fachtexten. Rezeption – Kognition – Applikation*. Tübingen: Gunter Narr Verlag (= Forum für Fachsprachenforschung 34).
- KALIN GOLOB, Monika, 2001: *Jezikovne reže*. Ljubljana: GV Revije.

- KOROŠEC, Tomo, 1981: Jezik sodnih odločb. *Bilten Sodniškega društva*. Ljubljana: Sodniško društvo Slovenija. 18–33.
- LANGER, Inghard, SCHULZ VON THUN, Friedemann, TAUSCH, Reinhard, 1993: *Sich verständlich ausdrücken. Anleitungstexte, Unterrichtstexte, Vertragstexte, Amtstexte, Versicherungstexte, Wissenschaftstexte u. a.* 5. posod. izd. München, Basel: E. Reinhardt.
- MOTAMEDI, Susanne, 1995: *Verstehen und Verständlichkeit. Eine psycholinguistische Studie zum Verstehen von Führungsgrundsätzen in Wirtschaftsunternehmen*. Wiesbaden: Deutscher Universitäts-Verlag GmbH.
- OSOLNIK KUNC, Viktorija, 2004: *Verständlichkeit in der Fachkommunikation. Eine Analyse am Beispiel deutscher und slowenischer Verwaltungsschreiben. Razumljivost v strokovni komunikaciji na primeru nemških in slovenskih uradovnih dopisov*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. 4. posod. in razširj. izd. Maribor: Založba Obzorja.
- ZAPF, Otto, 1943: *Richtiges Amtsdeutsch. Ein Lehr- und Lernbuch der deutschen Sprache*. 2. posod. izd. Berlin: Verlag Beamtenpresse GmbH.